

From Autochthon to Postmodern Gastronomy in Vojvodinian Literature

De la gastronomia autohtonă la cea postmodernă în literatura din Voivodina

Virginia POPOVIĆ

Universitatea din Novi Sad,
Facultatea de Filosofie, Departamentul de Românică
virginiapopovic@yahoo.com

Abstract

From the first poem written in Romanian in Vojvodina territory can meet an influence of folklore in Romanian poetry. This influence started from fifth decade of last century. Even with the articles regarding relationship between literature and gastronomy were multiplied during the last years, transforming into real trend, about traditional and (post)modern gastronomy in Vojvodinian Literature wasn't wrote at all. Therefore, such paper should bring a deeper incursion in Romanian poetry from Vojvodina, which, surrounded by Serbian literature and the literature of minorities coexisting on this territory, has received a certain foreign influence and in the case of poetry but also in the case of gastronomy.

Rezumat

De la primele poezii scrise în limba română pe teritoriul Voivodinei, se poate întâlni o anumită influență a folclorului asupra poeziei românești, începând cu deceniul cinci al secolului trecut. Chiar dacă articolele vizând relațiile dintre literatură și gastronomie s-au înmulțit în ultimii ani, transformându-se în adevărată modă, despre gastronomia tradițională și (post)modernă în poezia din Voivodina nu s-a scris deloc. De aceea o asemenea lucrare, ar trebui să aducă o mai adâncă incursiune în poezia românească din Voivodina, care, la rândurile ei, înconjurată de literatura sârbă și de literatura minorităților care conviețuiesc pe acest teritoriu, a primit o anumită influență străină și când este vorba de poezie dar și când este vorba de gastronomie.

Keywords: *traditional gastronomy, enogastronomy, postmodern gastronomy, poetry, Vojvodina*

Cuvinte cheie: *gastronomie tradițională, enogastronomie, gastronomie (post)modernă, poezie, Voivodina*

Poezia din Voivodina s-a dezvoltat, începând cu anii '50 ai secolului trecut, mergând pe linia tradiționalismului până în zilele de azi, acum considerându-se a fi parte dintr-o literatură postmodernă care depășește granițele literaturii românești minoritare, cu tendințe de încadrare în circuitul balcanic sau mondial. De la primele poezii scrise în limba română pe teritoriul Voivodinei, se poate întâlni o anumită influență a folclorului, chiar și în poezia primilor scriitori tradiționaliști pe acest teritoriu voivodinean. Chiar dacă articolele vizând relațiile dintre literatură și gastronomie s-au înmulțit în ultimii ani, transformându-se în adevărată modă, despre gastronomia tradițională și (post)modernă în poezia din Voivodina nu s-a scris deloc. Poezia românească din Voivodina, înconjurată de literatura sârbă și de literatura minorităților care conviețuiesc pe acest teritoriu, a primit o anumită influență străină și când este vorba de poezie dar și când este vorba de gastronomie. Prin poezia scriitorilor tradiționaliști putem cunoaște cultura, folclorul, psihologia chiar și mentalitățile minorității naționale voivodinene. Vom ști dacă poetul provine dintr-un sat de codru sau dintr-un sat de pustă, vom afla dacă satul natal i-a descoperit o nostalgie în suflet, amintiri frumoase din trecut, poezie „festivistă (în primii ani postbelici) sau reflexivă, cu iz folcloric ori poezie de dragoste” [1]. Gastronomie tradițională putem întâlni la poeți încă de pe copertele volumelor lor de poezii. Simion Drăguța, în volumul *Gutuul din inimă*, apărut la Editura „Libertatea” din Panciova în 1978. O poezie de dragoste față de satul natal, față de prima dragoste, unde primul sărut e reprezentat prin schimb de bomboane „Pe Joichița am sărutat-o la joimărele/

schimbând din gură-n gură o bomboană” [2], prin care ne putem da seama de situația precară în satele românești voivodinene postbelice, dar și de dragostea pură, bomboana, încă din cele mai vechi timpuri, simbolizând sănătatea, fericirea, viața lungă și fertilitatea [3]. Grâul, făina și pâinea sunt termeni des întâlnite la partea mare dintre poeții tradiționaliști: „Din făina cea fără de seamă/ străbunica făcea tălănițe moi” [4] sau „Se scurg clipele ca gornicia fluierată-n briceag/ Cu amintiri dospitea în scoarță de tălăniță goală” [5], sau „Ne-am depărtat și nu știu de e aceeași vatră/ Unde ținuta-i candidă și pâinea îi era sacră” [6]. Importanța grâului în alimentație, cât și vechimea lui între plantele cultivate „constituie factorii care au creat în jurul grâului o atmosferă de religiozitate și misticism” [7]. Grâul, cereala prețioasă din punct de vedere energetic și economic, a fost acela care desemnează marile valențe ale imaginarului creativ, magic și religios: „Mi-a zis Romu că din acest an va semăna/ numai porumb și grâu de soi,/ dar nici cu celelalte nu va rămâne mai pe jos” [8]. „Semințele de grâu trebuie distruse prin măcinare, adică reduce la starea de pulbere fină (făină) [...] Obținerea făinei prin măcinare, frământarea aluatului prin presare și frământare sunt alte similitudini pe care creștinii le-au evocat adesea în comunicarea și experimentarea emoției hristice. Iar operațiile aratului, semănatului și mai ales ale seceratului gramințelor au totdeauna rituri și ceremonii, sărbători și practici ce împletesc entuziasmul cu ludicul și eroticul cu sacrul. Pâinea se poate face și din altceva decât grâu. Faina de grâu este definitorie pentru colaci și cozonaci” (http://www.sfin.ro/articol_6630/mitologia_agriculturii.html?action=print).

Poetul Simion Drăguța își amintește cu nostalgie de tălănița făcută de bunici, de „mălaiul dospit” [9] și de rețeta plăcintei: „...aluatul învârtoșat se bate cu mărul palmelor/ și se face bucă plină care se tutuie cu jarul buzelor” [10]. Teodor Șandru scrie pasteluri care au ca tematică glia, munca câmpului, încât pastelurile lui descoperă lumea de la sat cu obiceiurile legate de seceriș și de recolta grâului care va da „pâne albă lumii muncitoare” [11]. La fel și Iulian Bugariu, cu un sentiment de nostalgie și de iubire față de glia strămoșească cântă odă Voivodinei și plaiurilor natale: „Mă ispitește dorul de dude răscoapte și de vișine pomăite, de caș bine stors” [12]. Poetul este chemat „de geamătul tainic al sălciilor și al plopilor” lângă Tisa sau Beghei și de „zâmbetul sfios și cuminte (...) al bunilor paori” care „prin boaba de sămânță și prin firul de grâu” îi amintesc de zilele frumoase petrecute în copilărie [13]. La fel și poezia lui Mihai Avramescu merge pe linie tradiționalistă vorbind despre curgerea ireversibilă a timpului, anotimpurile anului se scurg repede, „și purcedem/ mereu, ne stingem, ca să retrăim/ sub alte forme tot aceeași viață/ și tot aceeași moarte.” [14]. Pentru poet, toamna este un anotimp când putem să „luăm în palme boabele de grâu, / sau strugurele tescuit în cramă./ Sorbim rubinul adunat în cupe,/ Sau frângem pâinea albă, aburindă,/ cu gesturi ritualice...” [15]. Scurgerea neîntreruptă a timpului, tinerețea fiind asemănată cu o rază de lumină, Ana Niculina Sârbu spune că „timpul aleargă la braț cu mine/ mi-a pus în mâini ciorchini de struguri/ simt un izvor în palmă/ și soarele în gene” [16]. Un semn de nostalgie față de anii tinereții și copilăriei se poate întâlni și în poezia *Luna o puteam tăia felii*, unde Ana Niculina Sârbu vorbește de visele și dorințele ei împlinite și neîmplinite: „voiam luna s-o tăiem felii/ pentru ca să o împărțim/ așa cum împărțeam pâinea cu unt/ așa cum împărțeam pe din două amurgul/ și prunele verzi furate (...)/ azi număr în gând zilele când aveam voie să/ mâncăm înghețată”. În copilărie s-a putut totul realiza, pentru poetă și luna se putea „tăia felii/ ca marmelada cumpărată de mama/ la oraș”. Pâinea și grâul sunt cele două simboluri care se găsesc între cer și pământ. Pământul simte cum crește grâul iar poeta este transformată în „miros de pâine coaptă” care se împrăștie în lumină până la cer, mirosul de pâine fiind legătura ei cu lumea înconjurătoare, ea, dorind să-și găsească singură, locul sub soare, într-un loc unde toată lumea este presărată de lumină: „Eu/ simt cum crește în mine cântecul/ și vreau să fiu miros de pâine coaptă.” [17]. Amintirile frumoase din tinerețea poezilor sunt deseori elogiuate în versuri pline de nostalgie dar și de regret: „așa cum împărțeam pâinea cu unt/ [...] și prunele verzi furate/ de prin vecini” [18]. Florica Ștefan, poeta care caută obsedant originea, rădăcina sa, în poezia *Secerișul* descoperă „ethosul românesc specific misterioasei câmpii a Banatului” [19]: „Din grâul de statura cosașului, valuri de căldură./ Mâna bunicii întinsă și gust de pâine-n gură” [20].

Despre enogastronomie și despre vinurile bune și berea rece, poeții din Voivodina vorbesc cu simpatie și cu ajutorul memoriei scriu cele mai frumoase poezii tradiționaliste autohtone din Voivodina. Simion Drăguța, în poezia *Pivnițele Mesiciului*, descoperă un belșug care se ascunde în pivnițele satului de lângă poalele Vârșetului. Vinul bun se păstrează în „butoi de șase sute de litri”, vin care provine de pe podgoriile Mesiciului. În aceste pivnițe se pot găsi „policere cu pâini coapte/ care se mănâncă cu cârnat pus în untură și udate/ cu vin ostoit din olcuțe și ploști cu numele gazdelor” dar și „lăzi cu grâu pentru măciniș”. În poezia *În soba mare, la tata*, Simion Drăguța vorbește despre mâncările tradiționale și de belșugul caselor de țărani. Niciodată nu va lipsi de pe mesele lor pâinea, slănină, cârnatul, oăle și pâinea de casă: „-Ai venit? – mi-a zis el, molfăind pâine în gură - / Știi că fără tine-mi sunt zilele ca mărul-pădureț./ Vrei un pahar de vin?... Vrei ouă prăjite-n unsoare?/ Avem și cârnat uscat pe coș, și slănină rândurată./ Îți pregătim și-un pui, să-l mănânci cu salată”.

Poezia din Voivodina, începând cu deceniul opt al secolului trecut își schimbă mersul, încercând să meragă paralel cu ceea ce se întâmplă în poezia din România dar, cât e posibil să rămână, totuși, legată de literatura poparelor iugoslave. Având influențe din două părți, poezia românească din Voivodina ține pasul cu literatura europeană. Unii poeți, din dorința de a crea și de a se adresa unui public larg și nu cercului îngust minoritar, patriarhal, au început să scrie literatură în limba sârbă, devenind cele mai înfocați apărători ai poezilor tineri și ale noilor orientări literare din spațiul literaturii iugoslave. Alți poeți, prin numeroase realizări lirice expresive, descoperă în literatura de limba română din Voivodina o obsedantă căutare a originii, a rădăcinii, a arhetipului comun, balcanic. Volumele de poezii, întoarse spre o conștiință artistică modernă, apar la Editura *Libertatea*, atunci când teritoriul fostei Iugoslavii este cuprins de război, din dorința de a încuraja libertatea cuvântului și de a crea noi valori pe acest teritoriu voivodinean. Scriitorii voivodineni au rămas să descopere marile teme ale scrierii lor: dragostea, patriotismul, plaiul natal, natura în genere, labirintul orașului, tristețea, moartea, efemeritatea vieții, sacrificiul ș.a. Scrierile lor sunt pline de armonie și frumusețe, spirit de sacrificiu sau loc de refugiu, maternitate și fecunditate, cuprindere a lumii sau numai a meleagurilor natale. Iubirea și efemeritatea vieții sunt teme centrale așezate în centrul universului literar ca forțe motrice a vieții. Operele lor sunt niște aventuri ale sublimării în cuvânt a interiorității eului, ale trăirilor vulcanice, vibrante, alteori calme, care transgresează un real metamorfozat, situat între fragilitate și etern. Versurile lor sunt remarcabile prin sinceritate, unele sunt nostalgice, elegiace, altele explozive, preocupate de problemele existențiale, meditative ale vieții, vocile literare voivodinene, de o mare sensibilitate și forță de sugestie, impresionează prin sinceritatea expresiei lor, prin filosofări și confesiuni lirice, ne conduc cu abilitate în labirintul propriului eu creator, unde iubirea și neliniștile metafizice, curgerea timpului și setea de absolut, creația și destinul creatorului sunt reverberări ale căutătorilor cifrului secret al misterioasei ființe umane. Literatura din Voivodina, prin intrarea în noul mileniu, descoperă o întoarcere spre o altă sferă, a lumii moderne, a elitei, a poeziei postmoderne, fugind pe de o parte de influența mare a literaturii sârbe, pe de altă parte de cea a literaturii române, poeții din Voivodina au reușit să aducă viziuni inedite și să se impună în spațiul liric voivodinean cu propriile lor programe estetice. Gastronomi (post)modernă este tot mai des întâlnită nu doar în poezie ci și în proza din Voivodina. Poeții care scriu o asemenea poezie sunt influențați de mijloacele mass-media dar și de folosirea internetului. În ultimul timp reclama este cea care învinge toate gusturile pentru gastronomie autohtonă și tradițională. Dar, în ultimul timp, întoarcerea poezilor postmoderni în trecut, folosind memoria, este tot mai des întâlnită. Astfel, versul primește originalitate, șochează prin inedit și stârnește interesul tot mai mare al cititorilor, care îl interpretează de multe ori greșit (elementele de gastronomie la unii stârnesc râsul, neînțelegând sensul întrebuintării lor). Cercetările din ultimul timp (Izabella Krizsanovszki în *Fascinația enogastronomică în literatura română*, Iași, Tipo Moldova, 2010), descoperă o filozofie a alimentației, a mânca este un ritual, un act de civilizație. Aceasta nu înseamnă doar a aboli foamea, ci se echivalează cu transgresarea biologicului, cu depășirea condiției de animal. Pe lângă gastronomie în ultimul timp se folosește și termenul de *enogastronomie* (folosirea de hrană și băutură, artă a bunei bucătării îmbinate cu

vinurile potrivite). Poezia din Voivodina este puternic influențată de enogastronomie, dar, putem să spunem că în sens invers decât cel potrivit, gastronomia este aici doar o metodă de a apropia poezia de viața de zi cu zi, dar și de a se apropia cât mai mult de tineretul de aici, folosind cuvintele des întâlnite în jurul lor, familiarizându-se cu ei.

Încă din poezia tradiționaliștilor se poate întrevădea un început de orientare spre inedit, spre gastronomia care tot mai des invadează piața cotidiană, culturile apusene sunt impuse și nouă. Aceste culturi, tradiții și ritualuri mondene sunt descoperite aproape la toți poeții din Voivodina, încercând să se apropie de cititor, descoperind o lume aproape lor, ei întrebunțează elemente de gastronomie americană, franceză, dar, trăind „în acest loc strâmt”, niciodată n-au uitat originile lor, păstrând firul autohton, prin amestecul de tradițional și modern, începând cu limbă, cultură, gust. De aceea, poetul tradiționalist Ion Marcoviceanu niciodată nu va uita de unde provine, scriind o poezie plină de nostalgie față de anii trecuți: „Nici să sară de bucurie când mama scoate lipia din cuptor. / Ei știu de Coca, Pepsi – de-astea oricât ar bea/ Nu-i răcoritoare ca apa de cișmea” [21]. În poezia *Babel*, poetul Radu Flora, deja intrând în perioada a doua de creație, orientată spre modernism, descoperă o gastronomie impusă de civilizația apuseană unui popor până acum orientat spre tradițiile gastronomice autohtone: „Grill. Snack-bar./ [...] Servim capucino – caffè „Imperial”/ [...] un pahar de maraschino./ [...] Specialități culinare. Hot-dog. / [...] Ice Cream [...] Coca-Cola” [22].

Ioan Flora, poet care „cultivă o poezie a cetățeanului, exoticului și ezotericului”, nu uită mirosul de „gutui, mari ca niște dovleci turcești”, în poezie aducând „o viziune cu totul originală în peisajul liricii românești din Voivodina” [23]. Exoticul din poezia lui Ioan Flora *Pantalon verde, cămașa mov* amintește de ținuturile lui natale: „Plăcintă caldă cu brânză, [...] grătar, [...] cu dovleci lunguieți/ în plase,/ lingura plutind la suprafața uleiului fierbinte și ars./ Arnăutul coboară de pe măgar sacii cu arpagic, castane/ și semințe prăjite...” [24]. Cu vatra strămoșească în suflet, Ioan Flora descoperă o lume asemănătoare lui, o lume din ținutul Balcanilor, călătorind cu Balcan-Expres-ul în țări exotice, unde se mănâncă și se bea la fel ca în Banat: „bere, biscuiți, răcoritoare, șuncă mucegăită, plăcintă și vinuri/ franțuzești...” [25].

Poezia lui Pavel Gătăianțu, poet „de o originalitate absolută” [26], un experimentator de tehnici postmoderne, umanitatea în poezia sa găsindu-se în pragul catastrofei. Prin elementele de gastronomie folosite în cele mai inacceptabile versuri care șochează, Gătăianțu are dorința de a descoperi cititorului o lume hipnotizată de reclama de televiziune unde „Coca-Cola curge pe ecran cu ajutorul Alianței Nord Atlantice”. În volumul *Made in Banat*, citim astfel de soi de versuri: „un camion/ de mazăre/ vărsat/ pe trupurile/ însuflețite/ și nude” sau niște „roșii obscene/ tăiate/ de-a curmezișul [...]/ tăietura/ se vindecă/ cu o cusătură/ verde de ață/ de pătrunjel/ liniște/ cu parfum/ de pătlăgele”, sau „Sucul roșiatic/ se scurge agale/ din pepenele/ verde castrat/ se semințe...”, sau „Banana marchiza/ a ieșit/ la ora cinci fix/ la o întâlnire [...] cu cele două prune spinoase”. Prin astfel de versuri, scrise cu tehnica aleatorie, Gătăianțu deschide un nou drum, spre „o poezie a neoavangardismului, spre o poezie a viitorului, o poezie care neagă tot ce s-a scris până acum pe aceste meleaguri” [27]. Iată o poezie care este o negație a întregii literaturi scrise până acum în Voivodina, poezia *The tiger juice*: „Negrul, asiaticul și curva/ strâng cioburile/ dintr-o cameră goală/ în fața operatorului tv/ pregătindu-se apoi pentru/ acțiunea clipului video/ în care beau whisky/ din butelie și juice/ de morcovi, castraveți și/ fasole verde. Stop, it's the U.S.A.” [28]. Combinația de gastronomie autohtonă și postmodernă aduce o confuzie în înțelegerea sau dezlegarea versului său, adesea neînțelegându-se sensul poeziei, dar, dacă luăm în considerare că poezia lui este asimilată cu tehnica colaj, atunci ne dăm seama că poezia lui Gătăianțu întâlnește o sinteză a genurilor literare, aici se apelează la modele cinematografice, la tehnica reclamei luminoase, la tot ce stârnește în ochii cititorului o deviere de la șablon. Poezia lui aduce o permanentă opoziție dintre „noutate” și „tradiție”, ordine și aventură, clasic și modern: „ Sub umbra/ de piersic/ ating fructul/ din pom// iar în spațiul/ decupat/ va avea loc/ constituirea/ unei noi/ identități// a fructelor/ și merindelor/ fruit of the loom” sau versurile: „Gulașul/ de găscă/ ca la mășână/ gătit/ la trăieratul/ grâului/ în Banat”; „pozăm lângă ceașca de de cafea/ pâinea prăjită,

marmelada/ ori iaurtul dintr-un pahar” [29]. Pentru poet, „stelele cad împrejur/ precum smochinele coapte/ toamna” [30], în farfuria lui „ mirosea a prăjituri de ciocolată” [31]. Pentru poeții postmoderni, la fel ca și cei tradiționaliști, elementele de gastronomie devin sursa de inspirație pentru denumirea titlului volumului sau ciclului de poezii. Astfel Petru Cârdu a denumit volumul de poezii *Căpșuna din capcană*, apărut la Editura Libertatea în 1988, iar Pavel Gătăianțu publică volumul *Anarhie cu pauză de ceai* la Editura Fondul Europa în 2011. Petru Cârdu, al cărui vers este „paradigmatic, versificația uneori forțată și incomodă, încărcată de artificii și de un ritm mecanic” [32] descoperă „de ce se taie cântecul cu lama precum bucata de pâine” [33]. Pavel Gătăianțu, precum un iubitor de mâncăruri gustoase și sănătoase, scrie deseori versuri care, prin analiza lor pătrundem în lumea marilor consumatori de produse nesănătoase, impuse de producători nu pentru a îmbunătăți viața oamenilor ci pentru a figura pe rafturile megamarketurilor. Pavel Gătăianțu în versurile sale promovează indirect mâncarea sănătoasă biologică, produse gastronomice pentru toți cei care iubesc ceea ce este deosebit din punct de vedere culinar: „Eu îmi întingeam/ cu cuțitul familial, uzat,/ marmelada pe feliuța de pâine/ că unt nu aveam.” [34] sau „El bea iaurt Danone” [35]. Poezia postmodernă, prin Gătăianțu se apropie de un amestec de film erotic, thriller, social sau politic: „...capul lui Moțoc împodobit/ cu pătrunjel tocat/ răsturnat pe un platou/ servit împreună/ cu sosul de zmeură” [36] sau „Usturoiul pisat puțin amoretat/ [...] alunecă din acest poem/ cu tot cu orezul fiert/ de la prânzul de duminică”. Tocana de ciuperci cu smântână îi amintește de mirosul „doamnei în alb”, care „de o săptămână/ cu pantofii de caramel/ (i se) mixează în nări” [37]. Poezia care amintește de culoarea neagră a cafelei doar prin titlu, *Black cat*, este pentru poet o metaforă prin care cafeaua este cea care întregește totul ce se produce în bucătărie. Să legăm visul lui Gătăianțu în care personajul principal este cafeaua cu pisica neagră. Cafeaua, în visul lui Gătăianțu desemnând nevoia de încurajare pe care poetul o cere pentru a traversa lucrurile malefice: „Bucătăria/ Ah! Bucătăria// Unde a dispărut/ bucătăria împreună/ cu visele mele/ de cafea”. În poezia *Monumentul meu*, Pavel Gătăianțu vorbește tot despre gastronomie, „Am mâncat în viața mea/ două sute de porci cu tot cu capete/ cu două sute de inimi și de cozi./ Am mâncat cinci sute de kilograme/ de mărar și pătrunjel tocat./ douăzeci de vagoane de mere/ și alte fructe”.

Toate elementele de gastronomie întâlnite în poezia din Voivodina, descoperă felul de viață a poporului român pe aceste meleaguri, cu nevoile, datinile, superstițiile și visele lor. Gastronomica arată stilul de viață al oamenilor, comportamentul lor, starea socială și nu de puține ori proveniența lor. Poeții din Voivodina, provenind din mediul bănățean unde se face pomana porcului cel puțin odată în an, unde se mănâncă slănină și cârnați oricând în decursul zilei, ori de micul dejun, ori de cină, pentru alte popoare asta ar fi străin, nepricepând de ce plăcinta, cozonacul, tălănița și pâinea de la cuptor, mâncată atunci când e fierbinte, sunt cele mai bune. În ultimul timp, datorită vieții computerizate, a vieții tot mai agitate, gastronomia bănățeană este tot mai mult influențată de bucătăria americană care fiind în primul rând rapidă, destul de bogată în calorii și nu întotdeauna sănătoasă, servită în afara casei în timpul unei pauze scurte la servicii. Prin poezia poezilor români din Voivodina descoperim toate schimbările din societate de la sfârșitul secolului trecut și începutul noului mileniu. Cu ajutorul gastronomiei putem construi istoria culturii și psihologiei poporului român din Voivodina, la fel putem concepe o nouă, diferită, o altă cale în evoluția literaturii române pe aceste meleaguri.

* Această lucrare este realizată în cadrul proiectului *Jezi i kulture u vremenu i prostoru*, nr. proiect 178002, finanțat de Ministerul de Educație și Știință, Serbia.

References

- [1] Agache, Catinca, *Literatura română din Voivodina*, Literatura Libertatea, Pancevo, 2010, p. 50.
- [2] Drăguța, Simion, *Săruturi în Gutuiul din inimă*, Editura Libertatea, Pancevo, 1978, p.4.
- [3] <http://www.magicmoment.com.ro/marturii.html>

- [4] Drăguța, Simion, *Cracul lui Mărilă în Gutuiul din inimă*, Editura Libertatea, Pancevo, 1978, p. 6.
- [5] Drăguța, Simion, *Ulița în albastru în Vară obișnuită*, Editura Libertatea, Pancevo, 1986, p. 7.
- [6] Marcoviceanu, Ion, *Nostalgie în Lumina*, nr. 8/1987, p. 13)
- [7] Bumb, Emilia, *Studii Etnologice*. Cluj-Napoca: Editura Eikon, 2007, 53.
- [8] Drăguța, Simion, *Ana lui Romu Dudă, în Vară obișnuită*, Editura Libertatea, Pancevo, 1986, p. 14.
- [9] Drăguța, Simion, *Coșteiul în Gutuiul din inimă*, Editura Libertatea, Pancevo, 1978, p. 29
- [10] Drăguța, Simion, *Plăcinta, în Vară obișnuită*, Editura Libertatea, Pancevo, 1986, p. 19,
- [11] Șandru, Teodor, *Se-nchină spicele, în Poemele anului* apud Șt. N. Popa, *O istorie a literaturii române din Voivodina*. Panciova: Libertatea, 1997, p. 20.
- [12] Bugariu, Iulian, *Febrila nostalgie, în Ispășire*, p.20).
- [13] Bugariu, Iulian, *Febrila nostalgie, în Ispășire*, p.20).
- [14] Avramescu, Mihai *Vârstele vieții, în Vârstele anului*, p. 41)
- [15] Avramescu, Mihai *Echinocțiul de toamnă, în Vârstele anului*, p. 36).
- [16] Sârbu, A.N., *Când m-am născut era lumină, în Soare cu dinți*, p. 30).
- [17] Sârbu, A.N. *Legătura dintre mine și lume, în Soare cu dinți*, p. 8).
- [18] Baba, Ioan *Luna o puteam tăia felii, în Pe șevaletul orizontului*, p. 23-24).
- [19] Caraion, Ion (1967). *Astra*, nr. 3, apud Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Editura Libertatea, Panciova, 2010.
- [20] Ștefan, Florica, *Secerișul în Rădăcina*. Panciova: Editura Libertatea, 1975, p. 26.
- [21] Marcoviceanu, Ion, *poezia Nostalgie, în „Lumina”, nr. 8/1987, p.13*
- [22] Almăjan, Slavco, *Versiunea posibilă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947-1987*. Panciova: Libertatea, 1987, p. 37.
- [23] Agache, Catinca, *Literatura română din Voivodina*, Editura Libertatea, Panciova, 2010, p. 219.
- [24] Almăjan, Slavco, *Versiunea posibilă, Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947-1987*. Panciova: Libertatea, 1987, p. 75)
- [25] Almăjan, Slavco, *Versiunea posibilă, Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947-1987*. Panciova: Libertatea, 1987, p. 75)
- [26] Agache, Catinca, *Literatura română din Voivodina*, Editura Libertatea, Panciova, 2010, p. 282)
- [27] Popović, Virginia, *Pavel Gătăianțu. Contribuții la monografie*, Novi Sad: Editura Ined Co. și Departamentul de Limbă și Literatură Română, Facultatea de Filosofie, 2004, p. 6.
- [28] Gătăianțu, Pavel, *Europoeme*, Iași: Editura I.N.S.C.R., 1998, p. 171.
- [29] Gătăianțu, Pavel, *Saxofonul Selmer, dimineța, în Noptile din Cairo*, Timișoara: Editura Augusta, 1999, p. 20.
- [30] Gătăianțu, Pavel, *(Observator pentru incendiu, în Noptile din Cairo*, Timișoara: Editura Augusta, 1999, p. 37
- [31] Gătăianțu, Pavel, *Între două coapse ca și între două focuri, în Noptile din Cairo*, Timișoara: Editura Augusta, 1999, p. 43.
- [32] Almăjan, Slavco, *Versiunea posibilă. Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947-1987*. Panciova: Libertatea, 1987, p. 17.
- [33] Cârdu, Petru, *Cititorul în ziua de post, în Complicitate*, Panciova: Editura Libertatea, 2007, p. 59.
- [34] Gătăianțu, Pavel, *Ziua când a fost ucis J. F. K., în Europoeme*, Iași: Editura I.N.S.C.R., 1998, p. 186.
- [35] Gătăianțu, Pavel, *Globalizare, în Din țara lui Shaban*, Novi Sad: Floare de Latinitate, 2006, p. 10.

- [36] Gătăianțu, Pavel, *Secolul XXI*, în *Umărul lui Sisif*, Timișoara: Editura Augusta, 2001, p. 10.
- [37] Gătăianțu, Pavel, *Tocana de ciuperci cu smântână*, în *Umărul lui Sisif*, Timișoara: Editura Augusta, 2001, p. 45.

Bibliography

- AGACHE, Catinca (2001). *Repere ale literaturii române din Voivodina*, „Cronica”, nr. 4, aprilie 2001, Iași, pag. 28.
- ALMĂJAN, Slavco (1987). *Versiunea posibilă*. Antologia poeziei românești din Iugoslavia 1947-1987. Panciova: Libertatea.
- AVRAMESCU, Mihai (1974). *Vârstele anului*. Panciova: Editura Libertatea.
- BABA, Ioan (1986). *Pe șevalerul orizontului*. Uzdin: Căminul cultural Doina.
- BUGARIU, Iulian (1986). *Ispășire*. Panciova: Editura Libertatea.
- BUMB, Emilia (2007). *Studii Etnologice*. Cluj-Napoca: Editura Eikon.
- CARAION, Ion (1967). *Astra*, nr. 3, apud Catinca Agache, *Literatura română din Voivodina*, Editura Libertatea, Panciova, 2010.
- CÂRDU, Petru (2007). *Complicitate*. Panciova: Editura Libertatea.
- DRĂGUȚA, Simion (1978). *Gutuiul din inimă*. Panciova: Editura Libertatea.
- DRĂGUȚA, Simion (1986). *Vară obișnuită*. Panciova: Editura Libertatea.
- GĂTĂIANȚU, Pavel (2006). *Din țara lui Shaban*. Novi Sad: Floare de latinitate.
- GĂTĂIANȚU, Pavel (2002). *Made in Banat*. Panciova: Editura Libertatea.
- GĂTĂIANȚU, Pavel (2011). *Anarhie cu pauză de ceai*. Novi Sad: Editura Fond Europa.
- GĂTĂIANȚU, Pavel (1999). *Noaptea din Cairo*. Timișoara: Editura Augusta.
- GĂTĂIANȚU, Pavel (1998). *Europoeme*. Iași: Editura I.N.S.C.R.
- GĂTĂIANȚU, Pavel (2001). *Umărul lui Sisif*. Timișoara: Editura Augusta.
- KRIZSANOVSKI, Izabella (2010). *Fascinația enogastronomică în literatura română*. Iași: Tipo Moldova.
- LĂZĂREANU, Simeon, Octav Păun (1995). *Intrarea în casă*. Antologia poeziei românești din Iugoslavia. București: Editura Fundației Culturale Române.
- MARCOVICEANU, Ion (1987). *Nostalgie*. *Lumina*, nr. 8/1987.
- POPA, Ștefan, N. (1997). *O istorie a literaturii române din Voivodina*. Panciova: Libertatea.
- POPOVIĆ, Virginia (2004). *Pavel Gătăianțu. Contribuții la monografie*. Novi Sad: Editura Ined Co. Și Departamentul de Limbă și Literatură Română, Facultatea de Filozofie.
- SÂRBU, Ana Niculina (1982). *Soare cu dinți*. Panciova: Editura Libertatea.
- ȘTEFAN, Florica (1975). *Rădăcina*. Panciova: Editura Libertatea.

